

„Holtomiglan – holtodiglan”

Házasságkötési szokások Mezőtúron

Ari Ilona, Budapest (ariilona@gmail.com)

Az MNL Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár évkönyvében (Zounuk 28. Levéltári Évkönyv. Szolnok, 2014. 155-204.) megjelent tanulmány rövidített változata.

2. rész

A református és a római katolikus vallásúak házassági kapcsolatrendszere

Bevezetés

A házasságkötési szokásokról megjelent írás előző részében¹ néhány nagyon fontos kérdést nem tudunk kifejteni. Ennek okai között elsősorban nem terjedelmi korlátokat kell keresni, (bár ez is közrejátszott), inkább az akkor kimaradt témák további adatgyűjtési, feldolgozási igénye indokolta a kutatás eredményeinek folytatólagos közlését.

A második részben is alapvetően a 19. századi esketési anyakönyvek szolgáltatják a kiindulási adatokat, de összehasonlításként többször kitekintünk az ezt megelőző és ezt követő évszázadra is. A kutatás két felekezetre, a város lakosainak többségét alkotó reformátusokra és a római katolikusokra terjedt ki. A létszámbeli különbség, és ebből következően a házasságkötések számának jelentős – az egyes vizsgált időszakokban nagyságrendi – eltérése több esetben némi változtatást tett szükségessé az alkalmazott feldolgozási módszernél és az adatgyűjtési időszakok korábban meghatározott megválasztásánál is. A 19. században kiemelten vizsgált három *alapidőszak* (1811-1818; 1844-1852; 1878-1882) azonban ugyanaz maradt, mint a cikk első részében.

Már az adatgyűjtés elején feltűnt, hogy Mezőtúr nem volt annyira zárt és mozdulatlan, mint amennyire arra az alföldi mezőváros jellegéből következtetni lehetne. Ezért különösen izgalmas feladat a házassági kapcsolatok rendszerén belül a társadalmi, vagyoni, vallási és lokális keveredéseket vizsgálni. Mivel egyéb kielégítő forrás alig vagy egyáltalán nem áll rendelkezésre, ezeknél a kutatásoknál a legalkalmasabbnak – még a továbbiakban részletezett hiányosságok ellenére is – a házasságokat rögzítő anyakönyvek látszanak.

Az anyakönyveken kívül felhasznált forrásokra lábjegyzetben hivatkozunk. Személyes tapasztalatunkkal, helyismeretükkel gazdagították a leírtakat a mezőtúri Bodoki Fodor Helytörténeti Egyesület (továbbiakban: BFHE) tagjai, különösen Szabó András elnök, aki a kun kapcsolatok, és Dr. Nagy Éva Anna, aki a saját - meglehetősen szerteágazó - családja múltjának kutatása során szerzett ismereteivel segítette a munkát. Utóbbitól kaptuk a szarvasi evangélikus vallásúakkal kapcsolatos információkat. A város rövid bemutatása a már hivatkozott 2015-ben megjelent részben² található, a helyismerettel nem rendelkező olvasó ott megtalálhatja.

¹ Matrikula 2015. 2. szám (június), 1-25. <http://www.macse.hu/matrikula/Matrikula-2015-2.pdf> (letöltés:2016.augusztus 20)

² Uo. 1.

Kiindulásként meg kell említeni, hogy Mezőtúr lakossága évszázadokon keresztül, származását és foglalkozását tekintve jellemzően a paraszti osztályhoz tartozott. A továbbiak jobb megértéséhez tudni kell még, hogy az itt élők a török idők kezdetétől teljesen áttértek a református vallásra. A római katolikus felekezet megszűnéséről és újjáalakulásáról az első részben olvashattunk³. Amikor az *endogámia* - *exogámia*⁴ jelenségét vizsgáljuk, ezt a két tényt nem szabad szem elől tévesztenünk.

Társadalmi és vagyoni keveredés

A házasulók társadalmi és vagyoni keveredéséhez kevés támpont áll rendelkezésre. A korai anyakönyvek ugyan a neveken kívül alig tartalmazznak beírásokat, éveken át tartó böngészésükkel azonban kellő rutinra tehetünk szert a vagyonosabb és a kevésbé módos családok megkülönböztetéséhez. A tapasztalat azt mutatja, hogy már a 18. században megvolt, a későbbiekben pedig mindinkább érvényesült a „suba subával, guba gubával” elv.

A jobbágyok - néhány sikertelen földesúri kísérlettől eltekintve – nem tartoztak robottal az uraik felé. A város egy összegben taksát fizetett, ezért nem szívesen fogadtak be családokat az idegenből származó, adómentesség jogát érvényesíteni akaró nemesek köréből. A kiváltságosok számáról a különböző összeírásokból szerezhetünk tudomást⁵. A legtöbb támpontot nyújtó forrásként itt is az anyakönyveket kell elfogadnunk, bár azok az elszegényedett famíliáknál ritkábban utalnak a nemesi cím meglétére. Bizonyára maguk az érintettek sem tulajdonítottak ennek jelentőséget.

A város lakosainak foglalkozás szerinti megoszlása a II. József által elrendelt első, 1785. évi, hivatalos népszámlálás szerint (az adatok csak a felnőtt férfiakra vonatkoznak):⁶

- 3 pap (2 református, 1 római katolikus)
- 112 nemes
- 10 polgár
- 586 paraszt (jobbágy)
- 563 polgár és paraszt örököse
- 902 zsellér
- 373 egyéb

Mindezek előrebocsátása után vegyük szemügyre a részleteket.

³ Matrikula 2015. 2. szám (június), 1. <http://www.macse.hu/matrikula/Matrikula-2015-2.pdf> (letöltés:2016.augusztus 20)

⁴ Az endogámia és exogámia kifejezést a Bakos Ferenc: Idegen szavak és kifejezések szótára. Bp., 1999. 216. illetve 232. kiadványban szereplő körülírás helyett használjuk. Endogámia: A nemzetségen vagy csoporton belüli házasság kötelezettsége. Exogámia: a nemzetségen vagy csoporton kívüli házasság kötelezettsége.

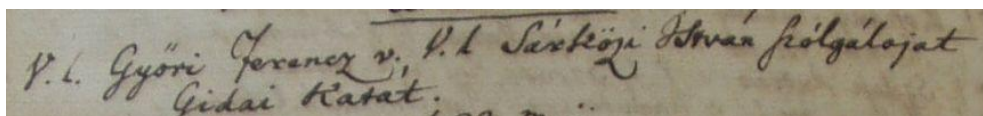
⁵ Bodoki Fodor Zoltán (feldolgozta): Mezőtúr város nemes családjai 1848 előtt. Kézirat, Mezőtúr, 1970. Nyomtatásban megjelent: Szabó András, Bodorik Sándor (szerk.): Mezőtúr elfelejtett múltja. Mezőtúr, 2009.

⁶ Bodoki Fodor Zoltán – Bodoki Fodor Zsigmond: Mezőtúr város története. Mezőtúr, 1978. 65.

Reformátusok

A reformátusoknál a 18. században 1714-től 1721-ig 147, majd a katolikusokkal való megfelelő összehasonlításhoz az 1770-es évekből kétévi, 143 házasság tételes kigyűjtése történt. A vőlegény foglalkozásának feltüntetése sajnos csak a 19. század közepétől válik általánossá, a nőknél csak egyes esetekben szerepel az apa, illetve özvegyasszonyoknál az elhunyt férj kenyérkeresete. Az anyakönyvek vezetésének kezdetén hét évet átnézvén csupán a „vajda” megkülönböztetéssel találkozhatunk, viszonylag gyakran. Lehetséges, hogy a környékbeli cigányvajdák szívesen kötöttek Mezőtúron házasságot.

18. századi anyakönyvekben talált „lakó”, „szolgáló”, „mostoha fia vagy lánya” bejegyzésekből csak egyféle, nem *szignifikáns* összefüggésre következtethetünk: a szolgálatban álló férfiak közül többen árva lányt vettek el. Az elszegényedett családok gyermekei igen gyakran kényszerültek más családhoz elszegődni (ezt a tényt már általában jelezték a korai anyakönyvek is). Leginkább valakinek a szolga voltát tüntették fel, ahogy ezt egy századvégi példa is bizonyítja.

Szolgálólány esküvője⁸ (Fotó: Nagy Éva Anna)

1797.május.10 „V.I. Győri Ferencz v. V.I. Sárközi István szolgálóját Gidai Katát.” A „V.I.” városunkban lakó, jelzi, hogy az illető helybéli, a kis „v” pedig a vette rövidítése. A hajadon leányt legtöbbször az apjához kötik, ahogy az özvegyasszonyokat az elhunyt férjükhöz. Ebben a példában viszont a szolgálólányt a gazdájához kapcsolják, az apa neve el is maradt.

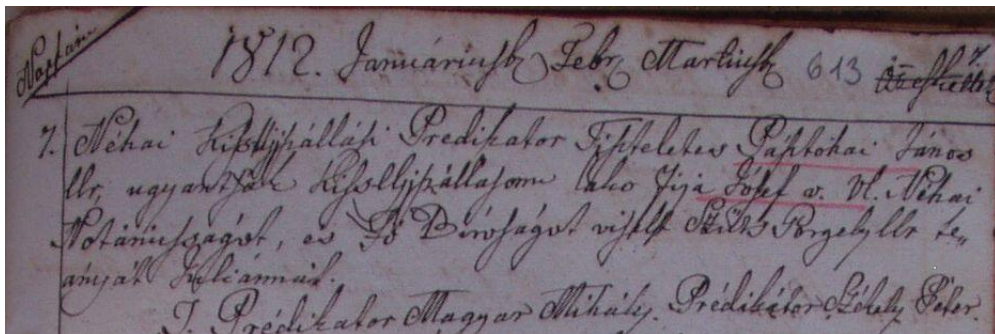
A 19. század eleji időszak anyakönyvei továbbra is kevés támpontot nyújtanak a társadalmi és vagyoni keveredés felméréséhez. A „cigány” jelölés teljesen elmaradt, de a nemesi rangot is csak elvéve írták be. A vizsgált 1811-1818 időszak első két évének 251 házasságát tételesen vizsgálva kiderül, hogy foglalkozásra, illetve vagyoni állapotról utaló bejegyzés alig akad. 1811-ben 7 vőlegény és 10 menyasszony neve mellett szerepel a „szolgáló” kifejezés, 1812-ben ugyanez a kategória 7 (illetve két esetben „béres”) és 5 fő. Ez a vizsgált házasságok 5,8 %-a. A kisszámú minta nem alkalmas annak a bizonyítására, hogy a szolgálók szolgálókkal házasodtak. Azonban az esetek több mint a felénél bizonyíthatóan valamilyen más hátrányos helyzetben lévő (leggyakrabban árva, illetve szabadságos katona) volt a választott. A tapasztalatok alapján elmondható, hogy a szolgálók mindig a szegényebb rétegből, esetleg – bár ez külön nincs feltüntetve – a korábban megismert cigány családokból házasodtak. Csak két idősebb korú özvegyember esetében volt ez másképp: itt tehetős gazdák választottak fiatal szolgálólányt házastársul.

A vizsgált időszakon belül, 1811-ben két molnár illetve egy „praeceptor” nősült, mindhárman a jómódú családok lányai közül választottak. 1812-ben egy szabómester a nemesi Hegyi familiából származó arát vett

⁷ Matematikai statisztikában: a feltevés megengedhető voltát igazoló, valószínűsítő. Bakos Ferenc: Idegen szavak és kifejezések szótára. Bp., 1999. 738.

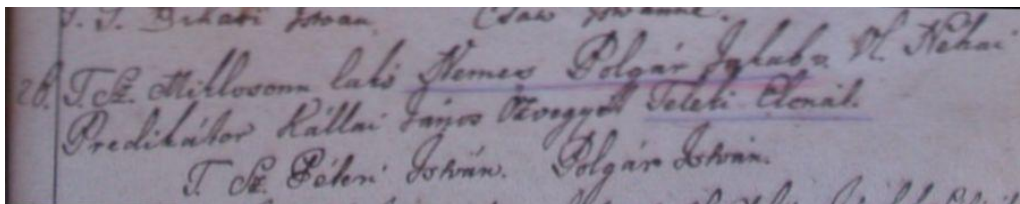
⁸ Mezőtúri református anyakönyv. Vegyes 1760-1811. 568.

el. A következőkben bemutatandó két házasság jól bizonyítja a társadalmi endogámiát, a felkért tanúk személyén keresztül is.

1812. januári esküvő⁹ (Fotó: Lázár Gábor és Lázár Zsigmond)

1812. január 7. „Néhai KissUjszállási Predikátor Tiszteletes Pásztohai János Ur, ugyantsak KissUjszállásonn Iako fija Jósef v. VI. Néhai Notariusságot, és Fő Bíróságot viselt Szűts Gergely Ur leányát Juliánát. T. Prédikátor Magyar Mihály. Prédikátor Székely Péter.” A vette és a városunkban lakó rövidítését már az előzőekben megismertük, a „T” a tanúkat jelzi.

Nemes Polgár Jakab házassága¹⁰ (Fotó: Lázár Gábor és Lázár Zsigmond)

1812. október 26. „T.Sz.Miklósonn lakó Nemes Polgár Jakab v. VI. Néhai Predikátor Kállai János Özvegyét Teleki Elonát. T. Sz. Péteri István. Polgár István.” Itt is érdemes a tanúk személyét is figyelembe venni. Sz. Péteri István törökszentmiklósi volt, az ő helyzetét nem ismerjük, de a másik tanú, Polgár István tehető, nemesi família tagja¹¹.

A város lakosainak társadalmi helyzetére vonatkozóan pontosabb képet az 1828-as összeírás adataiból kaphatunk, amely azonban csak a mezőgazdasági munkát végző családok vagyoni megoszlását tartalmazta.¹²

⁹ Mezőtúri református anyakönyv. Vegyes 1811-1818. 163.

¹⁰ Mezőtúri református anyakönyv. Vegyes 1811-1818. 164.

¹¹ Bodoki Fodor Z.: i. m. 31.

¹² Bodoki Fodor: i. m. 78. Forrás Palugyay Imre: Jász-Kun kerületek s Külső Szolnok vármegye leírása. Pest, 1854. 336.

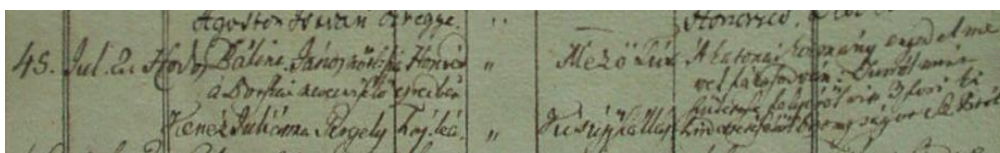
Az állandó mezőgazdasági munkából élő családok

Megnevezés	Családok száma	Megoszlás, %
Jobbágy	706	30,8
Zsellér	1207	53,2
Házatlan zsellér	271	11,9
Béres, gazdaparasztnál	87	3,8
Szolgáló, gazdaparasztnál	6	0,3
Összesen	2277	100

Ahogy ez a matrikulákban is tükröződik, a korábban „szántó-vető” majd később „földművelő” – legtöbbször „fm.” rövidítéssel – foglalkozású parasztok alkották a város lakosainak többségét, akiknek alig egyharmada rendelkezett saját földdel.

Az 1844 és 1852 közötti 1186 református házasság adatait nézve (az 1366 esküvőből ennyinél található értékelhető beírás), átlagosan a vőlegények 80 %-a tartozott a földművelő kategóriába. Lehetek olyan személyek is, akik űztek ugyan valamiféle ipart, de csak a téli hónapokban, időszakosan gyakorolták mesterségüket, és miután erősen kapcsolódtak a mezőgazdasághoz, foglalkozásuként is „fm” vagy „földm.” volt feltüntetve. Egyes módosabb parasztcsaládok sarjai azonban már mesterséget választottak, ritkábban tovább tanultak, eljutottak a debreceni kollégiumba. Ez utóbbi tényről leginkább a temetési anyakövekbe írt epitáfiumokból értesülhetünk.

A hadkötelezettség éppen ebben az időszakban alapvetően megváltozott. Az 1848-1849-es szabadságharcot megelőzően leginkább a szegény családok fiait vitték el katonának. Azután, éppen a hadi események következtében, lecsökkent az esküvők száma, így a hadkötelezettségre való utalás is megritkult. Visszont 1849-ben egy honvéd-esküvőre találtunk, amelyet bemutatunk:

Hódos Bálint honvéd házassága¹³ (Fotó: Lázár Gábor és Lázár Zsigmond)

1849. július 2. „Hodos Bálint, János nőtli: fija Honvéd a' Botskai nevet viselő ezredben. Kenéz Juliánna, Gergely haj. leá.” A menyasszony kisújszállási volt. Megjegyzésként még a következő szöveget olvashatjuk: „A katonai kormány engedelmével házasodván: Turról, mint születési helyéről vitt 3szori kihirdetésről bizonytságot. Sz. Ptól”

A hadkötelezettségre utaló bejegyzés a vizsgált nyolc évben összesen 20 vőlegénynél szerepel, majd a szabadságharc leverése után, 1853-tól mind gyakoribbá vált. Ennek egyik oka, hogy a közös hadsereg újjászervezése hathatósabbá tette az újoncozást, többek kerültek sorozás alá. Mivel a katonasorba került

¹³ Mezőtúri református anyakönyv, esketések 1844-1853, 36.

férfiak általában csak a szokásosnál később tudtak – vagy engedély, vagy un. „abschied”, azaz elbocsátó levél birtokában – házasodni, legtöbbször csak a társadalmi megítélésben hátrányosabb helyzetűek közül választhattak maguknak házastársat.

Ebben az időben kizárólag csak a máshonnan származó férfiak esetében, így tehát igen ritkán jelezték az esketési anyakönyvek valakinek a „cigány” származását. Ennek feltételezhetően két oka volt: egyrészt a helybeliek származása mindenki előtt ismert volt, ezért nem kellett külön kiírni. Másrészt az itt élő roma származásúak akkorra már valószínűleg beilleszkedtek a helyi viszonyokba, helyük volt a túri társadalomban. A helyi családnevek ismeretében megállapítható, hogy a roma származásúak leginkább egymás között házasodtak, ritkán fordult elő, hogy egy-egy elszegényedett „magyar” került közéjük.

A menyasszonyok társadalmi helyzetére csak elvétve utalnak a matrikulák – a nemesi származást kivéve, amelyről a későbbiekben még szó lesz – a társadalmi és vagyoni keveredést számszerűen nem lehet elemezni. A vizsgált nyolc évben csak hat esetben írtak a menyasszony apjához foglalkozást, amely egy borbély kivételével értelmiségi. Ezekben az esetekben hasonló volt a választott pár helyzete is. Ha már szóba került az értelmiség, meg kell említeni, hogy a vizsgált időszak alatt 15 értelmiségi (jegyző, ügyvéd, tanító stb.) férfi házasodott, ők szintén hasonló, vagy nemesi családból származó arát választottak, hat esetben a városon kívüli helyről.

Mivel az özvegyeknél szinte egyszer sem szerepel foglalkozásra utaló bejegyzés, nehezen lehet nyomon követni, hogy mikor kötötte össze valamely mesterség a párokat. Kivételt képez az az eset, amikor 1846-ban egy megözvegyült szűcsmester egy néhai szűcs özvegyével kelt egybe.

A nemesek házasodási szokásait vizsgálva, elsőként azt kell megemlíteni, hogy az időszak kezdetén a korábbiakhoz képest gyakrabban jelezték valakinek a kiváltságos származását. A helybelieknél azonban továbbra is el-elmaradt, majd szinte teljesen megszűnt a címre való utalás. Itt kell megjegyeznünk, hogy a nemesi származású vőlegények többségének földműves foglalkozása volt: csak hat mesterembert és három ügyvédet találtunk közöttük.

Az érintett nyolc év alatt 34 férfi és 24 nő házasodott ebből a társadalmi kategóriából. Az adat azonban csalóka képet mutat, hiszen a többség 1844 és 1847 között esküdött. 1846-ban például az összes vőlegény 6,8 %-a volt nemesember. A zuhanásszerű csökkenés okát először a szabadságharc és a jobbágyfelszabadítás következményeinek gondolhatnánk, de tételesen átnézve az adatokat, kiderül, hogy az alacsony szám csak amiatt adódik, hogy a származást csak elvétve, öt év alatt mindössze hét esetben jelzik. A jól ismert Erdős, Herbály, Polgár családokból házasodóknál is rendre elmaradt a nemességre utaló beírás.¹⁴

Kilenc esetben ugyanabból a társadalmi körből házasodtak a felek: ez az adat a nemességre utaló beírás hiánya miatt szintén magasabb lehet. Ugyancsak kilenc nemesi származású házasuló bizonyíthatóan a módosabb gazdák köréből választott, hat pedig a mesteremberek közül.

Az 1878-1882 közötti időszakban örvendetesen megszorodnak a házasulók „állapotára” vonatkozó beírások. Az első évben, 1878-ban összeházasodott 198 pár adatait egyenként vizsgáltuk, a zárójelben közölt arányokat (a férfiak foglalkozása az összes házasuló százalékában) erre az egy évre vonatkozóan számoltuk ki, de a megállapítások vélhetően érvényesek a teljes vizsgált időszakra.

---

¹⁴ A nemesi címek eltörlése csak később következett be, azt az 1947-es IV. törvény az egyes rangok és címek megszüntetéséről írta elő.

Úgy tűnik, hogy a református lakosság túlnyomó többsége (80,8 %) továbbra is a mezőgazdaságból élt: A korábnál némileg árnyaltabb a kép, hiszen a „földművesek” (71,7 %) mellett megjelennek a „gazdálkodók” (6,1 %) és az egyéb mezőgazdasági foglalkoztatottak (3,5 %). A nők esetében ekkor még nincs ilyen beírás, általában az apa, vagy özvegyeknél az elhunyt férj foglalkozása szerepel.

Gyakoribbá válik a mesterségekre utaló beírás (20,2 %), többségüket az „iparos” (9,1 %) megnevezéssel illeték. Hogy mit takarhatott a kifejezés, ma már nem lehet pontosan körülhatárolni. Valószínűleg nem rendelkeztek mestervizsgával, afféle ezermesterek lehettek. Az egyéb kategóriába sorolható foglalkozásokon belül egy-egy házasuló volt egyházi, illetve városi szolga, „magánzó”, vasúti hivatalnok, tanító, stb., a kereskedőket és a zenészeket pedig három-három fő képviselte.

Elegendő adat áll rendelkezésre ahhoz, hogy számszerűsíthető legyen a *társadalmi mobilitás*¹⁵. Megállapítható, hogy a földművesek 96,5%-a követte apja foglalkozását, mobilitásról tehát aligha lehet beszélni. A társadalmi kategóriájukat elhagyók közül a legtöbben valamiféle mesterséget tanultak ki, egy fő pedig felküzdötte magát a gazdálkodók sorába. Úgy tűnik, a juhászok fiai kényszerültek a leginkább pályaelhagyásra. Ennek oka, hogy a térségben drasztikusan csökkent a juhállomány. Amíg 1850-ben a még 100 főre 124 db juh jutott, 1895-re ez a szám 40-re apadt.¹⁶ Így a juhászoknak más megélhetés után kellett nézniük. A vizsgált évben a két juhász fiából kovács, illetve tímár lett. Az iparosoknak jelölt apák fiai általában követték a tradíciót: különösen a bognárok, kerékgyártók, kovácsok és a korsósok körében már megkezdődött a dinasztia kialakulása. Ilyen volt a kerékgyártóknál a Juhász, az ácsoknál a Csicsó, a kovácsoknál a Bán vagy a Hamza család.

Leggyakrabban a „földműves” jelölést kapott házasulók esküdtek csoportjukon belül. Bár az eddig „fm.” rövidítéssel szereplő mezőgazdasági foglalkoztatottak közül külön csoportba kerültek a nagyobb birtokkal rendelkező, több embert alkalmazó gazdálkodók, a megnevezés továbbra is eltérő vagyoni helyzetűeket olvasztott magába. A családkutatás során szerzett tapasztalatok szerint ide sorolták a földnélküli napszámósokat, a mezőgazdasági munkásokat, valamint a középbirtokosokat is. Az anyakönyvekben a későbbiekben sem esik szó a kubikosokról, pedig szép számú nincstelen kényszerült e nehéz munkára. Őket alighanem szintén a földművesekhez sorolták. Így tehát a csoporton belüli házasságok is takarhattak vagyoni keveredést. Érdemes megemlíteni, hogy a vizsgált öt évben a juhászok fiai és lányai egyetlen, 1879-es kivételtől eltekintve, nem esküdtek köreiken belül.

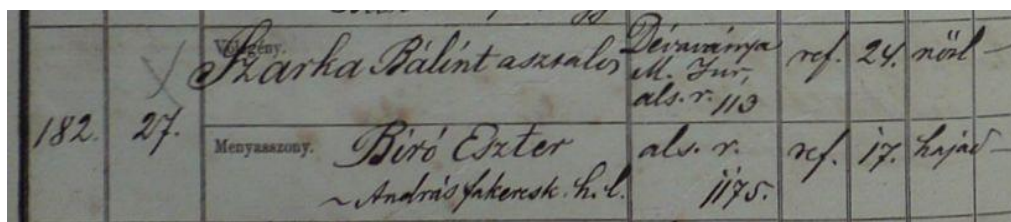
Az ország egyetlen kubikos szobra az Újvároson (Fotó: Ari Ilona)

¹⁵ Társadalmi helyzet megváltozása

¹⁶ Bodoki Fodor: i. m. 104.

Bár forrásadatokkal nem lehet alátámasztani, úgy tűnik, hogy a már említett gazdálkodó kifejezéssel elsősorban a 100 kat. holdat meghaladó birtokkal rendelkezőket illették. Öt évvel a századforduló előtt 66 100 kat. holdnál nagyobb területű birtok volt a városban.¹⁷ Ha a neveket nézzük, főként a nemesi származásúak leszármazottainál szerepel a gazdálkodó kifejezés. Ők többnyire saját köreiken belül kerestek párt, ritkábban a helybeli vagy betelepült módosabb családokat részesítették előnyben. Egyes esetekben a környéken született, vagy itt élő személlyel kötötték össze sorsukat. Több jel mutat arra, hogy a szomszédos településen élő gazdálkodókkal szoros kapcsolatot tartottak fenn.

Árnyaltabb a kép a vizsgálatunk szempontjából egy csoportnak tekintett mesterembereknél, iparosoknál. Ők leginkább földművesek közül házasodtak. - különösen jellemző ez az első generációs iparosokra. Megközelítőleg 50%-uk járult az oltár elé saját köréből választott mátkával. De ha a nem teljesen tisztázott iparos csoport tagjait leszámítjuk – ők az 1878-ban tartott 198 esküvőből hét esetben endogám házasságot kötöttek –, alig-alig fordul elő, hogy a házasuló felek ugyanazt a foglalkozást űzték volna. Ebben az évben csupán egy-egy kovács, asztalos, csizmadia és szűcs férfi vette el azonos foglalkozásának a leányát, illetve özvegyét. Az ismeretségen kívül bizonyára a foglalkozással kapcsolatos érdek is szerepet játszott, amikor egy asztalos fiatalember a fakereskedő leányával házasodott.

Asztalos-fakereskedő frigy¹⁸ (Fotó: Lázár Gábor és Lázár Zsigmond)

1878. december 27. „Szarka Bálint asztalos”, aki Dévaványán született, menyasszony: „Bíró Eszter ~András fakeresk. h.l.”

A „korsós” foglalkozásúak eleinte több szállal kötődtek a földhöz, ezért leginkább a földművesek között kerestek maguknak párt, ezt teszik az özvegyek is. Feltűnő, hogy egyetlen esetben sem kötöttek csoportjukon belüli házasságot. A jelenség okáról nem szólnak az anyakönyvek. Korsós leánya nem házasodott a vizsgált két évben.

Egyáltalán nem keveredtek viszont a zenészek, inkább idegenből kerestek párt. Ugyancsak ez jellemző az értelmiségi foglalkozásúakra. A tanítók, hivatalnokok, lekipásztorok sokszor nem a helybeliek közül kerültek ki, ezért rendszerint korábbi, esetenként távolabbi ismeretségi körükből választottak. A város vezetői az átlagnál szélesebb kapcsolatokkal rendelkeztek: jó példa erre Bolvári Antal polgármester Franciska leányának esküvője Dömök Jenő járszapáti al-járásbíróval (1880.január 12.). A következő beírás kivételnek számít, a tanító iskolai elvégzése után visszatért szülővárosába, és egyben a gyökereihez.

¹⁷ Bodoki Fodor: i. m. 102.

¹⁸ Mezőtúri református anyakönyv. Esketések 1877-1885. 95.

214	26	Miskolci János tanító néh. Lajos gazd. fia.	ale. a. szony. Nis. Hék part	ref	26	nál	—
		Menyasszony. Nagy Juliána Lajos gazd. h. l.	ale. c. 434	ref	21	hagy	—

Gazdálkodó fiából lett tanító gazdálányt vett el¹⁹ (Fotó: Lázár Gábor és Lázár Zsigmond)

1879. december 26. „Miskolci János tanító néh. Lajos gazd. fia Nagy Juliána ~Lajos gazd. h.l.” A vőlegény lakhelyeként „Kis Héék part” van beírva. A helymegjelölés ebben a formában eddig ismeretlen volt. Szabó András kutatásai alapján tudhatjuk, hogy „Hék” (a ma 60 éves Mezőhék községhez tartozó településrész) neve egy Héék nevű kun származású férfihoz köthető, akinek fiát hívták Kis Hééknek. Az anyakönyvekben többféle alakban használt („Tulahék,” „Kis-Hék,” „Kis-Hék Part”) név akkoriban Mezőtúr felsőrészi határához tartozott.²⁰

A századforduló utáni évtizedek református matrikuláinak lapjait forgatva egyszerre találkozunk látszólagos állandósággal és változásokkal. Továbbra is azok a földművesek vannak többségben, akiknek az apja is hasonló foglalkozású volt, amit a rövidített „fm.” jelzett. Ők túlnyomórészt földműves családokból házasodtak. Megnőtt a gazdálkodók aránya a református lakosságon belül. Találtunk példát arra, hogy egy korsós fia előrelépett a társadalmi ranglétrán. A gazdálkodó családok gyermekei közül leginkább az elsőszülött fiúk vitték tovább a gazdaságot, ezzel kívánták elkerülni a föld szétaprózódását. A többi fiútestvér általában valamilyen mesterséget választott, esetenként magasabb iskoláit követően ügyvédi, jegyzői vagy más értelmiségi pályára ment. A polgári anyakönyvekkel ellentétben itt csak elvéve szerepel a „napszámos” kifejezés.

Szélesedett és differenciálódott a foglalkozások köre, a vasúti alkalmazottak között megtaláljuk a málházót, fékezőt, kalauzt, pénztárost, illetve a MÁV intézőt. Több lett a rendőr, hentes, megjelentek a postai alkalmazottak, mint például a „postai és távírdai tisz” vagy a „távírdai vonalfelügyező”. A szabó helyett férfiszabó, a lakatos helyett géplakatos jelzi a foglalkozások szakosodását. De találkozhatunk órás- ékszerész-szel, csendőrőrmesterrel, igazgató főmérnökkel is.

Lénárt Bálint és Pikó Margit esküvője (Forrás: Kissné Mikes Éva fotógyűjteménye)

¹⁹ Mezőtúri református anyakönyv. Esketések 1877-1885. 124.

²⁰ Szabó András szóbeli közlése (2013. szeptember 6.)

A házaspár Kissné Mikes Éva helytörténész, családkutató rokonságához tartozik, innen tudhatjuk, hogy az esküvőjük 1901. október 23-án történt. Mindketten reformátusok voltak. A vőlegény Lénárt Bálint, birtokos, hasonnevű gazdálkodó nőtlen fia, született Dévaványán, 1872. augusztus 25-én, dévaványai lakos. A menyasszony, a nagyon fiatal Pikó Margit, Pikó Pál igazgató főmérnök hajadon leánya, Gyomán született 1884. augusztus 24-én, de a házasságkor már mezőtúri lakos, az Alsórészen az 587. házsám alatt. Édesapját a foglalkozása irányította a városba. A tanúk is hasonló társadalmi körből valók: Dr. Bakó Péter orvos és Oláh Antal református lelkész.

Előfordult az is, hogy a menyasszonynak már önálló foglalkozása volt, például tanítónő, vagy szobalány. Különlegességnek számít egy itt maradt orosz hadifogoly esküvője.

1922	Vőlegény Nyimkov György fm	Menyasszony Bucsai Rozália	1893	1	-
18	Mihály fm fia	János fm I	1901	1	-

Hadifogoly orosz katona helybeli lányt vesz el.²¹ (Fotó: Lázár Gábor és Lázár Zsigmond)

1922. január 18. „Nyimkov György fm ~Mihály fm fia Minoszinszk Oroszország Mtúr art nyomás 202 görög kel. 1893”. Menyasszony: „Bucsai Rozália ~János fm. I. Mtúr ar Csokonai u. 1784. ref. 1901”

Római katolikusok

A cikk első részében²² már szóltunk arról, hogy a mezőtúri római katolikus egyház közel két évszázad után, 1776-ban szerveződött újjá 12 alapító taggal. Az egyházközösség létszáma – a természetes növekedést leszámítva – ezután már kizárólag a betelepültekkel emelkedett. Különösen a Felsőrész földesurai, a Kállayak szorgalmazták a katolikusok városba jövetelét. A betelepülők közül a protestánsokat Eszterházy püspök Egerbe idéztette, és rávette „eretnek” hitük elhagyására.²³

A kis létszámból adódóan a kezdeti anyakönyvek csak kevés esküvőt rögzítettek, ezért a 18. századi vizsgálódásainkat kiterjesztettük, és 1777-től 1800-ig az összes bejegyzett házasságot figyelembe vettük. Ezen időszak alatt az anyakönyvek 59 pár adatait tartalmazzák. Azonban a „Conditio”-ra (társadalmi helyzet) utaló bejegyzéseket csak 1786-ig vezették, ezután ez az oszlop kimaradt. A mindössze 14 párra vonatkozóan közölt adatok nem elegendőek elemzés készítéséhez. A párok közül csak a férfiak neve mellett áll a Hospes (jövevény) szó hat esetben, opifex (mesterember) háromszor, servus (szolga) szintén háromszor, egy vőlegény pedig miles (katona) volt. A bejegyzések szerint egy menyasszony szolga volt, egynek pedig a Zingara (cigány) jelzőt adták. Előfordult a „Nes Ungarus” beírás is, amit leginkább a „nem magyar” kifejezéssel azonosíthatunk.

A következő két periódus (1811-1818; 1844-1852) már igazodik a reformátusokéhoz. Itt is jellemző az erős adathiány, a társadalmi helyzetre, foglalkozásra utaló bejegyzés alig-alig fordul elő. Többször feltüntetik

²¹ Mezőtúri református anyakönyv. Esketések 1901-1929. 300.

²² Matrikula 2015. 2. szám, 1.

²³ Bodoki Fodor: i. m. 70.

a Mezőtúron kívüli születési és lakhelyeket, valamint a más vallásúakkal kötött házasságot. Az 1811-1818 közötti években 58 pár esküdött egymásnak örök hűséget. A beírt szövegek még mindig nagyon gyérek, csak annyi derül ki, hogy két vőlegény és négy menyasszony volt nemesi rangban. Az egyik pár minkét tagja cigány megjelölésű.

Az anyakönyveket 1837 elejétől egészen 1851 év végéig magyar nyelven vezették, az időszak utolsó évétől pedig latinul, egészen 1869-ig. Amíg két vőlegénynél hiányzik az állapokra, foglalkozásra utaló bejegyzés, addig ez a menyasszonyoknál kilenc esetben fordul elő. 128 házasság adatait összesítve megállapítható, hogy a túlnyomó többség „nemtelen”, a vőlegények 92 %-a, a menyasszonyoknál ez az arány a hiányzó beírások miatt kissé alacsonyabb (89 %). A „nemes” megjelölés csak három vőlegény nevénél szerepel, ők közrendű menyasszonnyal kötötték össze életüket. Majd teljesen elmarad az utalás a nemességre, amelynek vélhető okáról a reformátusoknál már szó esett. Egy cigány származású párról tudósítanak a matrikulák, viszont négy esetben volt „újmagyar” bejegyzés a házasuló pár neve mellett.

Míg a magyar nyelvű szövegben ritkán szerepel a foglalkozások jelzése, csak volt katonát, illetve jegyzőt találtunk, addig a latin szövegben a vőlegényeknél ez gyakoribbá válik. A már korábbról ismert szolgálga (servus) hat esetben található, két kötélverő (funifex), egy-egy mesterember vagy kézműves (faber, opifex), inas (famulus), juhász (opilio), szőlőművelő (fossor vin.), szabósegéd (sartor sodalis).

Mivel a menyasszonyoknál alig fordult elő az apa vagy az elhunyt férj státuszának jelzése, a házaspárok közötti társadalmi, vagyoni keveredést nem lehet vizsgálni. Mesterember hozzátartozója (filia) három esetben fordult elő, kétszer a vőlegény is hasonló, egyszer szolgálóhoz megy a lány. Szabómester lánya mesterembernek jelzett férfival köti össze az életét.

A következő időszak (1878-1882) alatt 90 pár esküdött egymásnak örök hűséget. Ez a szám már lehetővé teszi a feldolgozást, sőt egyénekenkénti összehasonlításra is alkalmas.

A matrikulát vezető személytől függően kissé keveredik a „státusz” és az „állapot” fogalom, a két leggyakoribb beírás a földműves és a közrendű. Földműves a férfiak 36 %-a, a menyasszonyok 29 %-a, közrendű 20 illetve 36 %. Hogy miért van ekkora eltérés a két nem között, csak találgatni lehet. Az egyik ok az információ hiánya lehetett. Talán a betelepülők egy része nem rendelkezett megfelelő keresztlevéllal, amit a nőknél kevésbé követeltek meg? Amennyiben hiányzott a társadalmi státuszra, az apa foglalkozására vonatkozó adat, „közrendű” beírásával szabadultak meg a gondtól. Még az is előfordult, hogy nem csak a születési helyre, hanem az apa és az anya nevére vonatkozóan is az „ismeretlen” beírás szerepel. Talált gyermek volt?

1878	Vakulya Mihály	Sz: Sételyháza H: Merőtelus fr. 741	Rom Kath	35	nőtlen	—	Vakulya József Zöldi Veronika
9	október	földműves		w			
14	Csordás Katalin	Sz: ismeretlen H: Merőtelus fr. 741	Rom Kath	29	hajadn	—	Szülei ismeretlenek Nevelőatyja Csordás József

Nevelőatyjától kapott nevet az ismeretlen eredetű leány²⁴ (Fotó: Nagy Éva Anna)

²⁴ Római katolikus anyakönyv. Házasultak anyakönyve. II. kötet. 1853-1883. 56.

1878. október 14. „Vakulya Mihály földműves Szh: Félegyháza, Lh: Mezőtúr fr 741 Rom. Kath. 35 év nőtlen Vakulya József Zöldi Veronika (fia) Csordás Katalin Szh: ismeretlen Lh: Mezőtúr fr 741 Rom. Kath. 29 év hajadon Szülei ismeretlenek Nevelő atyja Csordás István.”

Cigánynak írták a párok 6,7 %-át, ők csakis egymás között házasodtak. Érdekességként kell megjegyezni, hogy míg a reformátusoknál a zenészek kizárólag a cigány lakosság köréből kerültek ki, addig a katolikusoknál az időszakon belül talált egyetlen zenészfoglalkozásúnál nincs jelezve ez a státusz.

Földműves férfi legtöbbször földműves foglalkozású vagy eredetű nőt vett. Az értelmiségiek itt is igyekeztek egymás között házasodni, vagy a tehetősebb földművesek már polgári nevelést kapott, „kisasszony” leányát elvenni (a tanúk rangja is lehet erre utaló áruló jel). Széles skálája van a foglalkozásoknak: általában csak egy-egy fő képviseli a különféle iparosokat (cipész, kovács, szabó, szitás, szűcs, asztalos, köszőrűs, borbély stb.). A pásztoemberek mellett találunk kereskedőt, „magánzót” és néhány cselédet, szolgát is.

A katolikusoknál a menyasszonyok neve után gyakrabban szerepel foglalkozás, ez legtöbbször földműves. De van mérnök (járásbírószági tisztviselő a férj), postamester (királyi mérnök veszi el), munkavezető, szabó, molnár lánya (cipészhez megy feleségül). A bába foglalkozás – a dolog természeténél fogva – csak a női nemhez köthető. Az özvegyek nevével kereskedő és különböző mesterségek megjelölése szerepel.

Más vallásúakkal kötött házasságok

Mindkét felekezetenél alacsony fokúnak tekinthető a vallási exogámia. A 18. században alig fordul elő, a következő évszázadban emelkedő tendenciát mutat. A 19. században áttekintett három időszak közül az 1878-1882 években a legmagasabb a vegyes házasságot kötöttek aránya, de ekkor sem éri el az 5 %-ot.

Az 1894-ben kiadott u.n. házassági törvény²⁵ részletesen foglalkozott a vegyes házasságok kérdésével. Ezt követően az esketési anyakönyvek minden esetben feltüntetik az eltérő vallásúak közötti megegyezés – népszerű nevén a „reverzális” – tényét és a benne foglaltakat, különösen a születendő gyermekek vallására vonatkozó egyezséget.

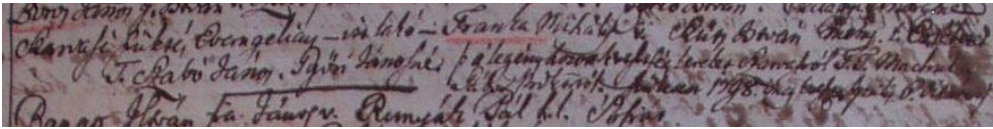
Érdekességként lehet megemlíteni, hogy 1893 és 1895 között a városi rendőrkapitányság vezette a nazarénus gyülekezet anyakönyvét. Ebben az időszakban egyetlen házassági bejegyzés található, a felekezeti hovatartozás nincs feltüntetve. A születések rögzítésénél a szülők vallásaként viszont a református hit szerepel.

A református anyakönyvekben

A vallási hovatartozást hosszú ideig nem tüntették fel a házassági anyakönyvekben. Az 1714 és 1760 között tételesen, majd a század végéig szűrőpróba-szerűen átnézett esketéseknél egyetlen utalás sincs rá. Feltehetően valamennyi házasuló református volt, és ezt, mint evidenciát, nem találták érdemesnek feljegyezni. A részletes vizsgálat alá vetett, 1811-1818 közötti időszak sem foglalkozik a házasulók vallásával. Az első ilyen jellegű bejegyzést 1827-ben találtuk.

---

²⁵ 1894. évi XXXI. tc. A házassági jogról

Szarvasi evangélikussal kötött házasság²⁶ (Fotó: Lázár Gábor és Lázár Zsigmond)

1827. január 3. „Szarvasi születés – itt lakó – Tranka Mihály v. Szűts István most. I. (mostoha leányát) Erzsébetet. T. Szabó János, Győri Jánosné /: a' legény hozott keresztség levelet Szarvasról T.T. Machula Gábor predktortól. Született 1798. Esztendőben Április 6dikán:!” A vőlegény neve helyesen „TRNKA”, a szarvasi anyakönyvben is így szerepel. A magyar ajkúaknak szokatlan mássalhangzó torlódás miatt toldottak be egy „a” betűt.²⁷

A vallás jelzése majd csak 1841 januárjától válik gyakorlattá, ettől kezdve külön oszlop szolgál a bejegyzésre. Az 1844-1852 között kötött 1366 házasságból néhány helyen – 5 vőlegénynél és 12 menyasszonynál – jelezték, hogy nem voltak reformátusok. Nem sikerült kiderítenünk az okát annak a jelenségnek, hogy a vizsgált időszakban a református anyakönyvekbe bejegyzett házасodók között csak egyetlen egy férfi, ugyanakkor nyolc nő volt római katolikus vallású. Ugyanakkor mindkét nemnél azonosan négy fő követte az evangélikus vallást.

Az 1878-1882 közötti öt év alatt 1080-an kötöttek házasságot, beleszámítva azt a 66 párt is, akik nem a mezőtúri református templomban esküdtek, és az anyakönyvbe a szokásos adatokon kívül a háromszori kihirdetés ténye került. Más vallású volt 26 vőlegény és 27 menyasszony, akik közül a római katolikusok voltak többségben (21 és 20), lutheránus (1 és 3), egy vőlegényt írtak óhitűnek, a mai terminológia szerint ortodox, egy menyasszony volt unitárius.

A más vallásúak közül a többség nem helybéli, tehát más vidéken született vagy lakott. Néhány özvegyasszony a városban lakott, de eredetileg ők is máshonnan származtak. Kissé árnyaltabb a kép a katolikusoknál: a vegyes házasságok megközelítőleg fele helybéliek köréből köttetett. Közülük néhányan szolgálók voltak valamelyik nagyobb gazdaságban, például a Pói pusztán. Gyakoribban került össze református-római katolikus pár az értelmiségi származásúaknál, illetve foglalkozásúaknál.

Összesítve a két vizsgált időszak adatait megállapítható, hogy a reformátusoknál a 19. században ritka volt a vallási exogámia, alig haladta meg a 3 %-ot. Leginkább római katolikus párt választottak, más vallású csak elvétve fordult elő.

A századforduló körüli években gyakoribbá válik az áttérés a leendő házastárs vallására, a még mindig meglévő számbeli fölény miatt leginkább a református hitre. Ezt a tény a matrikulák minden esetben jelzik.

Vegyes házasságok ebben az időben is leginkább római katolikusokkal, elenyésző számban evangélikus, lutheránus és ortodox vallásúakkal köttetnek. Legtöbbjük nem helybéli születésű, illetve nem helybéli

²⁶ Református anyakönyv. Vegyes 1811-1843. 660.

²⁷ Nagy Éva Anna, családkutató, a mezőtúri BFHE Családkutató Tagozat tagjának írásos közlése, mellékelve Trnka Mihály 1798. április 6-i keresztelését rögzítő anyakönyvi oldalról készített fényképet (2013. augusztus 27.)

lakos volt és a mesteremberek közül került ki. 1893-ban csak egyetlen katolikus menyasszony volt helybeli. Hagyományosnak mondható a szarvasi evangélikusokkal való kapcsolat.

A római katolikus anyakönyvekben

A mezőtúri római katolikusok körében a következőképpen alakult a vallási exogámia.

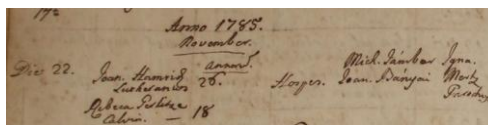
Más vallásúakkal kötött házasságok

Vallások	1777-1800		1811-1818		1844-1852		1878-1888		Összesen	
	völ.	meny.	völ.	meny.	völ.	meny.	völ.	meny.	völ.	meny.
Református	2	3	3	3	8		9	9	22	15
Lutheránus						2				2
Evangélikus								1		1
Görög kat.								1		1
Összesen	2	3	3	3	8	2	9	11	22	19

Már ránézésre is látszik, hogy a reformátusokhoz képest nagyobb mértékű (5 % körüli) és az idők során jellemzően emelkedő arányú – az utolsó vizsgált időszakban már 10-12 % - a vallási keveredés. Ennek legfőbb oka, hogy a csekély létszámból eredően a katolikusok nehezebben tudtak a saját köreiből házasodni, így az őket körülvevő református többségből választottak párt. 1844 és 1852 között viszont egyetlen református menyasszony sem akadt. A vizsgált időszakokban egy-egy katolikus nő kötött házasságot evangélikus, illetve görög katolikus, kettő pedig lutheránus férfival.

A csekély létszám alkalmat ad arra, hogy egy-egy adatot nagyító alá véve, közelebbről is megvizsgáljunk. A 19. század elején három református férfi esküdött katolikus templomban, mindhárman nőtlenek és özvegyeket vesznek el, vagy, ahogy írják „vidua sine marito” (férj/házasság nélküli özvegy). Az egyik párnál szokatlan a korkülönbség: a vőlegény tíz évvel fiatalabb a menyasszonyánál. Három református ara van a házasok között. Nagy Erzsébet nemesi származású hajadon az egyik, 24 évesen egy nála 16 évvel idősebb férfival köti össze az életét, de amint a megjegyzést olvashatjuk „Principis Rosenberg” (Rosenberg főembere).

Nem tartozik szorosan a vallási keveredés témaköréhez az, hogy a békésszentandrásai evangélikus mátkapárok Mezőtúron kötöttek házasságot, eleinte inkább a reformátusoknál, majd a katolikusoknál is. Még az 1700-as években történt, hogy lutheránus vőlegény katolikus pap előtt esküdött örök hűséget a református menyasszonyával.

Más vallásúak római katolikus pap előtt kötött házassága²⁸ (Fotó: Nagy Éva Anna)

²⁸ Római katolikus anyakönyv. Házasultak I. kötet. 1777-1852- 2. p.

1785. november 22. „*Joan Hamrick Lutheranus Rebeca Gerlitz Calvin*” A „Calvin” szó alatt református vallást kell érteni. A vőlegény 26, a menyasszony 18 éves volt. A „Hospes” kifejezés ebben az esetben inkább idegent jelenthet, sajnos a származási hely itt sincs beírva. Dr. Nagy Éva Anna családkutatónak köszönhetően többet is megtudhatunk a saját ősei körébe tartozó házaspárról. Gerlitz Rebeca tévesen kálvínistaként (református) van feltüntetve az anyakönyvben, valójában betelepített szarvasi tót szülők gyermeke, azok pedig tudvalevőleg lutheránusok voltak. Megerősíti ezt a tényt, hogy az első három gyermekük születésénél a mezőtúri katolikus pap a szülőket egyértelműen lutheránusnak írja. A következő két újszülöttet a reformátusoknál anyakönyvezik, ott ebben az időben nincs felekezet beírva. Megtaláltuk az asszony halálozási bejegyzését is, aki megözvegyülvén ekkor már Farkas János neje. 1806. augusztus 4. „*Farkas János felesége Gerlicze Rebeca, 46 esztendő, az Istálló padlásáról leesven, a' lába kettő tört es megholt.*” Még időzzünk el egy kis ideig a Gerlicze névről! Hamrik Zsuzsanna házasságkötésénél az anyja neve „Hrdlička,” ami szlovákul gerlicét jelent. A magyar anyakönyvezők tehát a szlovák név tükörfordítását használták.²⁹

Házassági kapcsolat más településekkel. Lokális exogámia

Nagy a keveredés, ha a házасulók születési és lakhelyét vizsgáljuk. Ennek egyik oka az évente négy alkalommal megrendezett túri vásárban kereshető. A vidékiek többsége a környező településekről származott, illetve megyén belüliek voltak. A mesteremberek a Habsburg-birodalom különféle területeiről származtak, gyakran a céhes vándorlás alatt szövődött ismeretségekből lett házasság. A települések helymeghatározásánál a mai közigazgatási beosztást és országhatárokat vettük figyelembe. A különféle lakhelyek beazonosítása során számos, más településekre vonatkozó helytörténeti érdekességgel is találkoztunk, amelyek közlésétől – mint a témánktól távol álló dologtól – ezúttal az esetek többségében eltekintettünk.

Reformátusok

A kezdeti időszak (1714-1728) 147 házasságainál 18 vőlegény és 23 menyasszony származott más vidékről, összesen 24 településről. Helyenként általában csak egy-egy, esetleg két fő fordul elő, Dévaványa viszont hat, Kunhegyes és Túrkeve három-három fővel szerepel. Ez alatt a nyolc év alatt hét vajda is házasodott Mezőtúron. Lakhelyük nincs feltüntetve, feltételezhetően nem voltak mindannyian helybeliek, talán még helyhez kötöttek sem.

A vizsgált évek vonatkozásán álljon itt egy idézet A Mezőtúr város története című, már több alkalommal hivatkozott műből: „...az 1714-1728 közötti időszakban, amikor a ki- és beköltözés a városba a legnagyobb arányú volt, a túriak közül más községbe 16 család költözött el, ugyanakkor a városba 52 idegenből jött család telepedett le.”³⁰ Ennek a társadalmi mozgásnak semmi nyoma nincs az esketési anyakönyvben.

Az 1811-1818 évek alatt 1638 házasságot tudtunk a lokális kapcsolatok szempontjából figyelembe venni. A házасulók közül átlag 11,8 % jött más vidékről. Kiemelkedik az 1816-os év, amikor ez az arány 14,6

²⁹ Nagy Éva Anna írásbeli közlése (2013. szeptember 5)

³⁰ Bodoki Fodor: i.m. 44. p.

%-ra nőtt. Úgy tűnik, a férfiak kevésbé maradtak meg a saját születési, illetve lakhelyükön, 109 vőlegény származott más településről, ez a szám a menyasszonyok esetében 85.

Összesen 69 település szerepel a beírásoknál. 104 fővel Jász-Nagykun-Szolnok megye vezet, majd 42 fővel Békés megye következik. Négyen jöttek a mai Szlovákia területéről, Erdélyből egy menyasszony származott. Térképre helyezve a származási helyeket feltűnik, hogy az egyik legfőbb összekötő kapocsként a Tisza vonala szolgált.

Az egyes települések sorrendje a következő volt:

Törökszentmiklós 21

Túrkeve 18

Gyoma 14

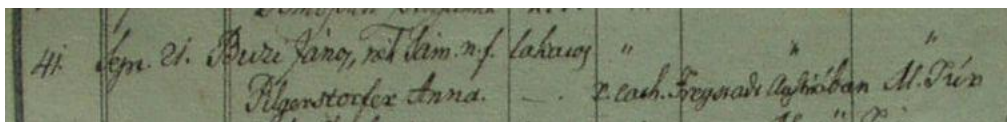
Dévaványa 12

Kisújszállás, Öcsöd, Tiszaföldvár és Tiszafüred egyaránt 9-9 fővel szerepel.

Az 1844-1852-es időszakon belül 2300 házasság adatai állnak rendelkezésre. Az előző időszakhoz képest valamelyest mérséklődött a lokális exogámia, az aránya átlagosan 9,7 %. A kezdeti 10,4 %-ról előbb erőteljesen csökken, majd a legmagasabb az utolsó két évben lesz: 14,9 és 16,4 %. Grafikusan ábrázolva „U” alakot formáló ívet kapunk, amit a helyi és az országos történések magyaráznak. A görbe felfelé ívelésének egyik lehetséges magyarázata az, hogy oldódni kezdett az a dermedtség, amelyet a szabadságharcot követő Bach-korszak megtorlásai idéztek elő.

Az előző időszakhoz képest már kevesebb számú, azaz 47 település lakosaival jött létre házassági kapcsolat. A legtöbben most is a mai Jász-Nagykun-Szolnok megyéből származtak (133 fő), utána Békés megye következik 60 fővel. A szomszédos települések közül Túrkevéről jöttek a legtöbben (35), majd Dévaványa következik (22), Törökszentmiklós (19) az abszolút rangsorban a negyedik helyre szorult. Túrkeve mellé belépett a szintén helyhez kötött kiváltságokkal rendelkező Kisújszállás (28), ahonnan lényegesen több menyasszony (24) származott, mint vőlegény (4). További vizsgálatoknak kellene kideríteniük, miért lettek ilyen kapósak a kisújszállási lányok. Tiszaföldvár és Gyoma egyaránt 15 fővel, míg Kenderes 11 fővel szerepel.

A mai országhatárokon kívülről, a Felvidékről négyen, Romániából hárman jöttek. A legtávolabbról egy római katolikus vallású ara származott, feltételezhető, hogy a vőlegény a céhes vándorlása során ismer-te meg, és hozta magával Mezőtúrra leendő feleségét.

A Freistadtban született Anna református fiút választott³¹ (Fotó: Lázár Gábor és Lázár Zsigmond)

1846. szeptember 21. „Buzi János, néh. János n.f. lakatos református, (született, lakik) M. Túr, Pilgerstofer Anna r.cath. (született) Freystadt Austriában (lakik) M.Túr.” n.f.= nőtlen férfi

³¹ Mezőtúri református anyakönyv. Vegyes 1844-1853. 18.

Itt kell megemlítenünk, hogy 1853-ban jött létre Mezőtúron a postaszolgáltatás, és ekkor lépett üzembe a város első vasútja is. Mindkét esemény következményei tetten érhetők a további évtizedek esketési anyakönyveiben. A vasút Szolnok-Arad közötti vonalszakaszát 1858-ban adták át. A vasút üzemeltetése, számos területen olyan különleges szakértelmet igényelt, amellyel a mezőtúriak közül senki nem rendelkezett. A vasúti munkások általában helybeliek voltak, de az örök között már több a vidéki. Egyes szakmunkások és a hivatalnokok külföldről, leginkább Csehországból érkeztek. Egy különleges foglalkozású férfiú, a „m. államvasúti gőzkalapács vezető”, Kryniczán (ma Lengyelország) született.

A veterán sínautót a vasútvonal átadásának 150 éves évfordulóján állították ki. (Fotó: Ari Ilona)

Az 1878-1882 közötti időszakban – a kihirdetetteket is beleértve – 1080 házasságot kötöttek, melyek révén 76 település lakosaival kerültek kapcsolatba a mezőtúriak. A nők és a férfiak ugyanolyan számban (91) származtak a városon kívülről, ami évente 6,5 és 10,8 % között változó arányú, átlagosan 8,4 %-os lokális exogámiát jelentett. A más vidékről származottaknál a nemek közötti arány egyenlő, csak Túrkeve tűnik ki, ahol feltűnő a férfiak többsége (13:4).

Ismét Jász-Nagykun-Szolnok megye területéről jöttek a legtöbben (67), ezt a létszámot Békés megye közelíti (47). Valószínűleg a vasút nyújtotta könnyebb mozgási lehetőségnek köszönhetően megnőtt a Pest megyeiek aránya (15). A mai „külföldet” tekintve Romániából származtak a legtöbben (6), Szlovákiából 5, Ausztriából, Szerbiából, Lengyelországból és Ukrajnából 1-1 házasság kötött.

A települések számának emelkedése mellett az onnan származók általában csak 1-1 fővel képviselték magukat. Legtöbben Túrkevéről jöttek (17), Tiszaföldvár csak 2 fővel maradt le, Törökszentmiklósról és Gyomárról egyaránt 11 fő érkezett. Kisújszállás esetében ismét több a menyasszony, mint a vőlegény, 7:2 arányban.

A 19. század harmadik vizsgált időszaka már bőséges adatokkal szolgál a házasulók születési és lakhelyéről. Így alkalom nyílik a városon belüli keveredés tanulmányozására is. Ebből a szempontból egyetlen évet, 1878-at vizsgáltunk, ez évben a kihirdetettekkel együtt 198 házasság kötött.

Mielőtt a városon belüli exogámiát vennénk górcső alá, röviden nézzük meg a fő településrészeket. Mezőtúr belterületén belül az évszázadok során három fő városrész alakult ki: Alsórész, Felsőrsz és Újváros. Az Alsórész és a Felsőrsz elkülönülését a Rákóczi birtok örököseitől, az Aspermontoktól a város alsó részét bérlő Paluska Krisztián földesúr erőszakolta ki 1753-ban. Az Újváros kialakulása egy évszázaddal későbbre tehető: az 1850-es évek elején a város nyugati részén lévő ún. „Félhami csapatkertet” szállta meg a nincstelen református zsellérek egy része. A főleg alsórészi szegényekből álló kitelepülőkből lettek a mezőtúri fazekasok és kubikosok.³²

Az egyes városrészek lakosainak megoszlására vonatkozóan 1890-ből származó adat áll rendelkezésre. Ebből számítva a népesség aránya a következő volt³³:

Alsórész 29,8,
Felsőrsz 24,5,
Újváros 15,2,
Külterület 30,5 %

A városrészek elhatárolódása a református esketéseknél is tetten érhető: a megkötött házasságok kétharmada egymás között történt, leginkább csak a megözvegyültek között volt keveredés. Mezőtúri családkutató társak elmondása szerint az elkülönülés még az 1950-es és 1960-as években is érezhető volt. Így például könnyen verekedés tört ki, ha egy alsórészi összejövetelre valamelyik felsőrészi fiú betette a lábát, vagy egy ottani lányt felkért táncolni. A torzsalkodások természetesen vice versa is előfordultak.

Keveredés elsősorban az iparosoknál és az özvegyeknél adódott, leginkább persze akkor, ha mindkét ismérv egybe esett, vagyis az iparos özvegy volt. Az Alsó- és Felsőrsz lakosai között 28 házasság kötött. A korábbi kapcsolatok miatt többen (18 pár) esküdt az Alsórész és az Újváros közt, míg az Újváros és Felsőrsz érintkezett legkevésbé (10 pár). Ezek a megállapítások a külterületi részekre is érvényesek.

Külterület. A tanyás gazdálkodás már a török időkben megkezdődött. Azok, akiknek a földjei a várostól távol feküdtek, idényszerűen vagy állandó jelleggel kiköltöztek a külterületen lévő tanyákra. Az 1890-es adat, amely szerint a lakosság 30,5 %-a élt külterületen, nem tükröződik a feldolgozott 1878-as esküvők adataiban, itt ugyanis az összes házasulónak csak 10,9 %-a származott külterületről. Az eltérés okainak feltárása további kutatást igényel, az azonban valószínűsíthető, hogy a tanyán élők közül többen nem szakadtak el teljesen a korábbi – esetleg az idősebb generáció által lakott – városi házuktól, és annak a címét mondták be a házasságkötéskor.

A külterületek tekintetében a vizsgált időszak alatt a következő elnevezésekkel talákoztunk: a leggyakoribb a felsőrészi tanya, ezt követi az alsórészi tanya beírás. A „Csapatkert” kifejezés a szőlőskertekre vonatkozott (t.i. a filoxeráveszig a mezőtúriak jó hírű bortermelők voltak). „Szikes”- vagy „Székes”-, „Nagy”- és „Lütyőcsapatkert” lakhelybeírást is találtunk a vizsgált években.

A puszták általában egy-egy nagyobb gazdálkodó egységet képviseltek a külterületen. Többféle elnevezéssel szerepel Pusztapó („Pói pusztá,” „Pusztapó” stb.). 1371-ben egy (akkori írásmóddal) Poy nevű

³² Bodoki Fodor: i.m. 39-40. és 89.

³³ Bodoki Fodor: i.m. 101.

család települt le a mai Kétpó község területéhez tartozó részre. Amikor a fiúk – Kis Poy - is önállósodott, az általa birtokolt részből lett Kispó.³⁴ Találtunk még Gyakai-, Peresi-, Kúria- és Csorba pusztát. Ez utóbbi tűnik kategóriáján belül a legnépesebbnek. „Csorba pusztá 1/4 részben Kis-Újszállás, 1/4 részben Turkevi s 2/4 részben Kún-Sz.-Márton birtoka.”³⁵, írja egy 1854-ből való forrás. A puszták egy része ma különálló helység, azonban az anyakönyvi bejegyzések idején Mezőtúr városhoz kötődtek, ezért mi is a mezőtúri külterülethez soroltuk őket.

Felsőrészhez tartozott az „Újlak” elnevezésű hely, amely a Székes-kert a vasútállomás felé eső részének az 1850-es években történt beépítésekor alakult ki.³⁶ A kezdő kutatónak fejtörést okozhat a „Fót” beírás, de a helybeliek többsége tudja, hogy az eredetileg „folt”-ot jelent, amelyet az idők során a Felsőrész-től az Alsórészhez csatoltak. Viszont nem sikerült az alsórészi „Kis lak part” elnevezés eredetét megfejteni. Helytörténeti jelentőséggel bír, hogy az Újvároson jelentek meg legelőször az utcanevek, amelyek legtöbbször a mai napig római számokkal különböztetik meg.

Ezek után nézzünk még néhány konkrét adatot az 1878-as évből. Külterületről származott 43 fő. A nemek szerinti megoszlás teljesen arányos volt. Felsőrészi tanyáról járultak a lekipásztor elé a legtöbben (16 fő), utána az alsórészi tanyák (12 fő), majd Felsőrész-Újlak (7 fő) következnek. „Lütyőcsapatkert” (1 fő), 1878-ban csak 2 fő, azonban a vizsgált időszak öt éve alatt 12 fő házasodott innen (általában egymás között).

A századforduló utáni évtizedek értékelésénél két szakaszt különíthetünk el, amelyeket a háború és különösen a Trianont követő események választanak el. A századforduló környékén folytatódik a korábbi időszakban megismert tendencia. Továbbra is népszerűek a környékbeli települések a házassági piacon, amennyiben nem helybeliek kelnek egybe. Legtöbbször Törökszentmiklós, Túrkeve, Dévaványa olvasható, de egyre gyakoribbak Budapest és Pest megye más helyei. Több a Mezőtúrra betelepülő, mint a korábbi években, ők leginkább iparos körökből valók, sok közöttük a vasutas. Ezzel szemben találunk jó néhány férfit, aki a megélhetést keresvén előbb elköltözött a városból, de később visszahúzta a szíve, és itteni lányt visz oltár elé. 1921 után megjelennek a házasulók között az elcsatolt országrészekről menekültek.

Római katolikusok

Az egyház megalakulásától kezdve vezetett anyakönyvek nagyjából a 19. század közepéig kevés támpontot adnak a lokális keveredés tanulmányozásához. Nem lehet tudni, miért nem jelezték a betelepülőket. A város történetét tárgyaló kötetből megtudhatjuk, hogy a katolikus földesurak szívesebben alkalmaztak hitbelieket, különösen a Kállayak nagy számban telepítettek be a Felsőrészre katolikus mesterembereket. A Kállay birtokok elhelyezkedésének pontos ismeretében lehetne bizton állítani, hogy elsősorban e földesúr tulajdonában álló helyekről jöttek. Minden bizonnyal főleg a „hospesekből” szaporodott fel a kezdeti 12 fős római katolikus lakosság 134 főre, az egy évtizeddel későbbi (1786-1787) katonai felmérés adatai szerint.³⁷ Mindennek csekély nyoma van a matrikulákban.

³⁴ Szabó András szóbeli közlése (2013. szeptember 6.)

³⁵ Palugyay: i. m. <http://vfk.vfmk.hu/00000109/palugyay57.htm> (Letöltés ideje: 2013. augusztus 10)

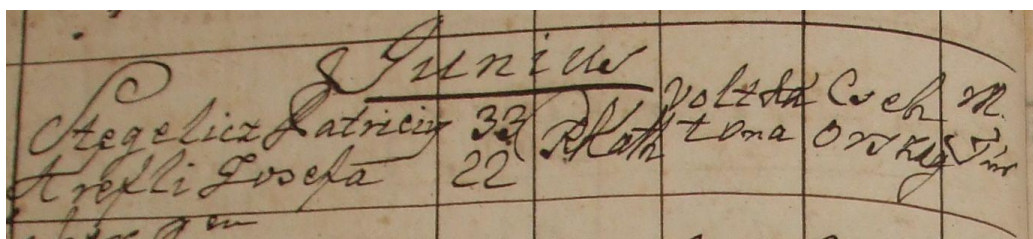
³⁶ Bodoki Fodor: i.m. 90.

³⁷ Bodoki Fodor: i.m. 65. és 69.

Meg kell említeni, hogy előfordult olyan származási helymegjelölés, amelyet nem lehetett konkrét településsel beazonosítani. Néhány példát említve ilyen volt „Árva megye,” „Baden,” „Csehország,” „Szepesség.” 1777-1800 és 1811-1818. A két vizsgált időszak közül az elsőben 59 házasságkötésből csak egyetlen vőlegénynél szerepel lakhelyre vonatkozó megjegyzés, ő Gyomáról jött. A másodikban, a 19. század 10-es éveiben 58 házasság jött létre, ebből 3 férfi lakott Mezőtúron kívül (Endrőd, Dévaványa, Kenderes). Ismerve az előzményeket, erős adathiányra kell következtetni, hiszen nem valószínű, hogy csak ennyi betelepülő volt a római katolikus házasulók között.

Az anyakönyvek hiányos bejegyzései miatt a vizsgált időszakok közül elsőként az 1844-1852 években lehet a lokális keveredés kérdését górcső alá venni. A 128 házasuló pár közül 70 férfi és 40 nő született, és/vagy lakott Mezőtúron kívüli helyen. Ez a reformátusokénál sokkal magasabb arányú lokális keveredést jelez. Csak a születési helyet nézve a vőlegények közül 53 fő (41,4 %) nem helybéli volt, közülük 22 fő (24,2 %) nem is itt lakott a házasságkötéskor. A menyasszonyoknál más a helyzet, az előbbi szám csak 28 fő (21,9 %), ezen belül öten nem is voltak helyben lakók. Ez utóbbiak Békésszentandrás, Nagyszalonta, Nyitra megyében, Szolnokon és Tiszapüspökiben születtek és laktak. 18 nő (14,1 %) viszont - a szokásoknak megfelelően - visszajött a születési helyére házasságot kötni, ami a férfiak esetében egyszer sem fordult elő.

Összesen 39 helységnevet lehetett kigyűjteni. Hogy ezek mely megyékhez tartoznak, és hány fővel, azt összevontan a következő időszaknál közösen tárgyaljuk. Egy-egy helyről általában csak néhányan származtak. Kiemelkedő a kapcsolódás Békésszentandrással (24 fő). A szentandrásiak közül hat párnak ott is volt a lakhelye, bár a menyasszonyok eredetileg – egy kivételével – Mezőtúron születtek, tehát hazajöttek házasságot kötni. Endrődről kilenc, Túrkevéről nyolc, Kenderesről hat fő jött. Ugyanakkor két esetben is előfordul, hogy mindkét házasuló fél más vidéken lakott, mégis a mezőtúri katolikus pap előtt kötöttek házasságot (kenderesi özvegy nemes elvett egy szolnoki özvegyet, illetve kecskeméti férfi egy Nyitra megyei özvegyet). Három pár még a szülőhelyéről (Eger, Törtel és Csehország) ismerte egymást, mindketten Mezőtúrra kerülve kötötték meg frigyüket.

Csehországból származók házassága³⁸ (Fotó: Nagy Éva Anna)

1849. június 25. „Stegelicz Patricius 33 (éves) R. Kath. volt katona, Krefli Jozefa 22 (éves) R. Kath.” A házasságkötés idején már mindketten mezőtúri lakosok, de Csehországból származtak. Sajnos, a születési helyet illetően nincs bővebb tájékoztatás. Történetükről nem árulkodik az anyakönyv, sem más forrás. Itt is megfigyelhető, hogy a vőlegény a hosszú idejű katonáskodás miatt az átlagosnál később tud csak megházasodni.

³⁸ Római katolikus anyakönyv. Házasultak. I. kötet 1777-1852. 66.

A katolikusoknál érdemes volt különválasztani a születési és lakhelyet. Nemenként csoportosítva az adatokat, megállapítható, hogy a vőlegények közül 48 fő (37,5 %) született, és 22 fő (17,2 %) lakott más vidéken. Ugyanez a szám a menyasszonyok esetében alacsonyabb: 21 fő (16,4 %), illetve 19 fő (14,8 %). A máshol született vagy lakott házасulók számát nem lehet egyszerűen összeadni, hiszen előfordul, hogy valaki egy távoli vidéken jött a világra, majd a sorsa másfelé vetette, és mégis valamilyen kapcsolódás miatt mezőtúri párt választott magának. Itt érdemes megemlíteni azt az általános szokást, hogy a menyasszony születési helyén tartották az esküvőt, de a pár legtöbbször a vőlegény lakhelyén élte tovább az életét. Több példát találtunk arra, hogy mindketten ugyanott (Kiskirályság, Endrőd) laktak, de mivel a menyasszony mezőtúri születésű, itt járultak az oltár elé. Ezt tapasztalhattuk már Békésszentandrás esetében is.

Feltehetően a vándorló életmódra utal a „mindenütt” lakhelymegjelölés egy-egy cigány származású házасuló esetében.

A század utolsó harmadában vizsgált 5 év (1878-1882) alatt kis mértékben emelkedett a kapcsolódó települések száma 48-ra, bár a házасágok száma egynegyedével csökkent (90). Az előző időszakkal együtt vizsgálva, a mai megyei beosztás szerint Jász-Nagykun-Szolnok megyei kapcsolódás a legerősebb, 21 érintett településsel és 62 fővel, majd Békés megye következik, ahol ez a két szám 6 és 19, Heves megye 7 és 9.

A mai országhatárok szerint Szlovákiából jöttek a legtöbben, 10 fő. Minden bizonnyal ide lehetne sorolni a Szepességet is, azonban nem tesszük, mivel ezt a földrajzi kategóriát nehéz mai államhatárokhöz kötni. Romániából, négy településről összesen hatan jöttek. Csehországból négyen, Szerbiából ketten, Horvátországot és Ausztriát egy-egy fő képviseli.

Erre az időszakra is jellemző, hogy egy-egy helyről általában csak 1-1 személy származik. Gyakran előfordul, hogy két fiataalt a közös születési hely köti össze, a korábbi ismeretségből Mezőtúron lett házасág. A települések sorrendje Békésszentandás, 11 fő, Törökszentmiklós és Csejt egyaránt 4 fővel képviselteti magát.

A más vidéken születetteket és lakókat nemenként nézve 49:35 az arány a férfiak javára. Ez időszak alatt csak 9 férfi és 2 nő volt, aki Mezőtúron kívül lakott, de itt kötött házасágot. A betelepülők többsége csökkenő mértékben ugyan, de most is a férfiak közül került ki. Az előző időszakhoz képest csak két elköltözött nő és egy férfi jött vissza szülőföldjére házасodni. Ennek az egyik oka az lehet, hogy kevesebben kerestek máshol megélhetést.

Noha több helyen nincs beírva a lakhely oszlopba a városrész, néhány megállapítást a lakhely szerinti megoszlásra így is leszűrhetünk. Mint ahogy azt a rendelkezésre álló forrásokból már tudhatjuk, a katolikusok túlnyomó többsége a Felsőrészen lakott, és így főleg egymás között házасodtak. Csak 10 pár esetében keveredtek az Alsórésszel, közülük néhányan más vallásúakkal, egy evangélikus kivételével, reformátusokkal keltek egybe. Alsórészről 11 férfi és nő házасodott. Csak egyetlen katolikus menyasszony lakott az Újvároson. Összességében leszögezhetjük, hogy a katolikusoknál még kevésbé keveredtek az egyes városrészek lakosai, mint a reformátusok esetében.

Külterületen 37 házасodó lakott, a nemeket egyenlő arányban képviselve. Sorrendben legtöbbször Pusztapón – vagy ahogy az anyakönyvben legtöbbször írták, P. Poó – laktak (13 fő), majd a Kuria következett (11 fő), Felsőrész tanya (6 fő), illetve Felsőrész pusztája (1 fő) megjelöléssel is találkoztunk. Csorba pusztáról és Peres pusztáról egyaránt 3 fő házасodott. Helytörténeti jelentőséggel bír, hogy néhány helyen a

munkaadó neve is szerepel a lakhelyeknél, Pusztapón „Gencsinél”, „Herzfeldnél” és „Wahrmann” van beírva. Alsórészen pedig „Zecskovics”.

Külön érdemes még elidőzni a „Poó-Szenttamás” beírásnál. Ha Szenttamást önmagában nézzük, a mai Szerbiához tartozó Bácsszenttamásra gondolhatnánk. Azonban a kötőjellel szereplő „Poó” miatt, ezt a megoldást el kell vetnünk. Már a mezőtúri fazekas dinasztia, a Badár család történetének kutatása során is felmerült a két pusztá, Pó és Szenttamás valamiféle összefüggése. Bizonyára közös birtokos, vagy bérlő jelenti ezt a kapcsolatot, gondoltuk előzetesen. Bebizonyosodott, hogy a két terület az Almásy család birtokában volt, az uradalom intézői pedig oda irányították a munkaerőt, ahol arra éppen szükség volt. Ez lehet a magyarázata a látszólag kettős lakhelymegjelölésnek. A mai Kétpó község határa a 17-19. században pusztaként Mezőtúrhoz tartozott, napjainkban Pusztaszenttamás pedig a szomszédos Törökszentmiklós része.

Összesítve a négy időszakot, a máshonnan házasulók körében Békésszentandrás 39 fővel toronymagasan vezet, ami részben az ottani evangélikusok Mezőtúron kötött házasságából ered. Folytatódik a további szomszédokkal Endrőd (13 fő), Túrkeve (11 fő), Dévaványa (9 fő) és Törökszentmiklós (8 fő). A reformátusoknál a 19. század első felében gyakori kenderesi házassági kapcsolatok a római katolikusoknál is jelentkeznek (7 fő).

„Csejt”– az egykor hasonnevű kun család szálláshelye – teljesen eltűnt. A pusztá területe ma Gyomaendrőd része, azonban a 19. században, egészen 1876-ig Mezőtúr külterülete volt, amit anyakönyvi bejegyzések is bizonyítanak. 1844-1852 között két ott lakó férfi és egy nő esküvőjét rögzítik. Az egykori tanyavilágról alig maradt más nyom, ezért lelkes helytörténészek felkutatták az elszármazókat, és közös összefogással 2005-ben emlékművet avattak az egykor itt élők tiszteletére.

A csejti országzászló emlékére emelt kő (Fotó: Bodorik Sándor)

A tábla szövege: „A csejti tanyavilág emlékére állította az utókor a volt országzászló helyén 2005-ben.”Az egyetlen tanyai országzászló a csejti iskola előtt volt a Trianon előtti Magyarország földre rajzolt térképével együtt. Az itt élő közösség tagjait az 50-es években kulákká nyilvánították, és el kellett hagyniuk otthonukat. Az évtizedek alatt aztán teljesen elpusztult minden. Egy 2008-ban készült fotón még látszik az egykori juhodály váza és a kútgém. Ez utóbbi mára már ledőlt.³⁹

Településlista

Terjedelmi okok miatt összevontan készítettük el a két felekezet, négy vizsgált időszakának házasságkapcsolati településlistáját.

A házassági kapcsolatok összesített településlistája

Település	Megye/ország	ref.	r.kat
Abádszalók	JNkSz	X	
Abony	Pest	X	
Alsóstubnya (ma Túróchévíz, T. Teplice)	Szl		X
Aranyosrákos (Vălenii de Arieș)	Ro.	X	
Átány	Hev.	X	
Balkány	SzSzB	X	
Balmazújváros	HB	X	
Bánfalva (ma Bánhorvát)	BAZ	X	
Bát (Bátovce)	Szl.	X	
Berettyóujfalu	HB	X	
Bécs	Auszt.	X	
Békés	Bék.	X	
Békésszentandrás	Bék.	X	X
Besenyszög	JNSz		X
Boconád	Hev.		X
Boica (Băița)	Ro.	X	
Bojsza (Erdély)	Ro.	X	
Breznóbánya (Brezno)	Szl.	X	
Budapest	Pest	X	
Cegléd	Pest	X	X
Cered	Nóg.		X
Cibakháza	JNSz	X	
Csabacsúd	Bék.	X	
Csantavér (Čantavir)	Szrb.	X	

³⁹ Bodorik Sándor helytörténész írásbeli közlése (2013. szeptember 8.)

Csány	Bar.	X	
Csejt (ma Gyomaendrőd része)	Bék.		X
Csokva	BAZ	X	
Csongrád	Csong.	X	
Darvas	HB	X	
Debrecen	HB	X	
Décsháza (Deja)	Ro.	X	
Dévaványa	Bék.	X	X
Disznóshorvát (ma Izsófalva)	BAZ	X	
Doboz	Bék.	X	
Dombegyháza	Bék.	X	
Dunaföldvár	Tol.		X
Dunaszerdahely (Dunajská Streda)	Szl		X
Dunavecse	Pest		X
Eger	Hev.		X
Egerszólát	Hev.	X	
Egerszalók	Hev.		
Egyek	HB		X
Emőd	BAZ	X	
Endrőd (Gyomaendrőd)	Bék.	X	X
Érsekújvár (Nové Zámky)	Szl.		X
Fábiánháza Nógrád Vm.	SzSzB	X	
Fegyvernek	JNSz		X
Fehérgyarmat	SzSzB	X	
Felsőbalog (Vyšný Blh)	Szl.	X	
Földes	HB	X	
Freistadt	Auszt.	X	X
Füzesgyarmat	Bék.	X	
Gelej	BAZ	X	
Gerovo (ma Čabar része)	Hr		X
Gyoma (Gyomaendrőd)	Bék.	X	X
Gyöngyös	Hev.		X
Gyöngyöstarján	Hev.		X
Gyula	Bék.	X	
Gyulavári (ma Gyula)	Bék.	X	
Hajdúböszörmény	HB	X	
Hajdúszoboszló	HB	X	
Heves	Hev.	X	
Hódmezővásárhely	Csong.	X	

Irsa (ma Albertirsa)	Pest		X
Istvánháza (Iŝtihaza)	Ro.	X	
Jászapáti	JNSz		X
Jászberény	JNkSz	X	X
Jászkisér	JNkSz		
Jászó (Jasov, Abaúj)	Szl	X	
Kál	Hev.		X
Karácsond	Hev.		X
Karcag	JNkSz	X	X
Kassa (Košice)	Szl		X
Kecskemét	BKkun		X
Kenderes	JNkSz	X	X
Kenéz	Vas	X	
Kevermes	Bék.	X	
Kézdivásárhely (Târgu Secuinesc)	Ro.	X	
Királyság (ma Eperjes része)	Csong.		X
Kiskeszi (Bánov)	Szl.	X	
Kiskunfélegyháza	BKkun		X
Kisszállás	BKkun		X
Kisújszállás	JNkSz	X	X
Körösudány	Bék.	X	
Köröstarcsa	Bék.	X	
Kisszeben (Sabinov)	Szl.	X	
Komárom	KE	X	
Komló	Bar.		X
Köröstarcsa	Bék.	X	
Krynica (Krynica)	Lengy.	X	
Kunhegyes	JNkSz	X	X
Kunmadaras	JNSz	X	
Kunszentmárton	JNSz	X	X
Losonc (Lučenec)	Szl.	X	
Makó	Csong.	X	
Mesterszállás	JNSz		X
Mezőberény	Bék.	X	
Mezőcsát	BAZ	X	
Miskolc	BAZ		X
Mocsa	KE	X	
Nádudvar	HB	X	X
Nagyiván	JNSz		X

Nagykőrös	Pest	X	
Nagykőrű	JNSz		X
Nagyrév	JNkSz	X	
Nagyszalonta (Salonta, Bihar)	Ro		X
Nagyszombat (Trnava)	Szl		X
Nagyvárad (Oradea)	Ro.	X	X
Nagyvezekény (Vel'ké Vozokany)	Szl.	X	
Nádudvar	HB	X	
Noszvaj	Hev.	X	
Nyíregyháza	SzSzB	X	
Orosháza	Bék.	X	
Öcsöd	JNkSz	X	
Öttömös	Bács.	X	
Palota (ma Csanádpalota)	Csong.	X	X
Pancsova (Pančevo)	Szrb		X
Pankota (Pâncota)	Ro.	X	
Pécska (Pecica)	Ro.	X	
Pilis	Pest	X	
Poprád (Poprad)	Szl.	X	
Poroszló	Hev.	X	
Rácsfehértó (ma Újfehértó)	SzSzB	X	
Révkomárom (Komárnó)	Szl.	X	
Rusova Gömör Várm.	Szl.	X	
Sajóivánka	BAZ	X	
Sashalom (ma Budapest)	Pest	X	
Sastyin (Šaštin)	Szl.	X	
Sátoraljaújhely	BAZ	X	X
Schöndorf (Frumușeni)	Ro		X
Somorja (Šamorin)	Szl.	X	
Sóshartyán, Nógrád	Nógr.		X
Szabadka (Subotica)	Szrb		X
Szajol	JNSz		X
Szarvas	Bék.	X	
Szász (Sása)	Szl.	X	
Szászfá	BAZ	X	
Szeged	Csong.	X	X
Szeghalom	Bék.	X	
Szemere	BAZ		X
Szentes	Csong.	X	

Szentmártonkáta	Pest	X	
Szepesbéla (Spišská Belá)	Szl.	X	
Szerencs	BAZ	X	X
Székesfehérvár	Fej.		X
Szikszó	BAZ		X
Szilvás (ma Újszilvás?)	Pest		X
Szolnok	JNSz	X	X
Szomolnok (Smolnik)	Szl		X
Tápiószele	Pest		X
Técső (Tyacsiv, Kárpátalja)	Ukr.	X	
Téglás	HB	X	
Tibolddaróc	BAZ	X	
Tiszaalvársány	JNSz	X	
Tiszabő	JNSz	X	X
Tiszabura	JNkSz	X	
Tiszacsege	HB	X	
Tiszadada	BAZ	X	
Tiszaföldvár	JNkSz	X	X
Tiszafüred	JNkSz	X	X
Tiszaigar	JNkSz	X	
Tiszakeszi	BAZ	X	
Tizsakürt	JNkSz	X	
Tiszanána	Hev.	X	
Tiszaroff	JNSz	X	
Tiszasas	JNSz	X	
Tiszasüly	JNSz		X
Tiszaszentimre	JNkSz	X	
Tiszaszőlős	JNkSz	X	
Tiszavarsány (ma Rákóczifalva)	JNSz	X	
Tiszavárkony	JNkSz	X	
Tiszavezseny	Hev.	X	
Törökszentmiklós	JNkSz	X	X
Törtel	Pest		X
Túrkeve	JNkSz	X	X
Üllő	Pest		X
Vác	Pest	X	
Vésztő	Bék.	X	X
Vezseny	JNkSz	X	
Zsáka	HB	X	

Településként azonosítatlan, olvashatatlan:			
Árva vármegye (Orava)			X
Baden			X
Bán Cottus, Nyitra			X
Bellsberg-Grác			X
Csehország			X
Felsőstefanó			X
Litskau, Csehország			X
Pelye(Gelye?) Borsod vm		X	
Szepesség			X
Sz.Márton		X	
Tarja.Sz.Miklós		X	
Tattenicz Morvaország			X